

Kristina Rutkutė

Pasvalio P. Nėleišio vid. mokykla, 12° klasi

Žmogus ir žemė - ta pati esmė (pagal M. Katiliškio kūrybą)

Kada prasidėjo žmogaus pažintis su žeme? Kada jis suprato, kad žemei turi būti dėkingas už savo gyvybę? Tikriausiai tada, kai pamatė, kad žemėn kritęs grūdas nerūnina, o duoda vaisius, kad išrautas daigas nuryšta... Tada žmogus suprato, kad būtent žemė teikia gyvybę medžiagai ir žvėrimis, gėlėms ir paukščiams, žolei ir vabalams. Taip pat ir pačiam žmogui.

Be abejojimo, kilo logiškas klausimas: ar žemė gyva? Taip, ji turi būti gyva. Nejaugi negyvas daiktas gali teikti gyvybę visam pasauliui? Tad iš gilios senovės į lietuvių literatūrą ateina suasmenintos žemės įvaizdis. Pavyzdžiui, poetui K. Donelaičiui visiškai suprantama, kad žemė verkia, kai ratas "jos išplautą nugarą drasko". Dar ryškesnės personifikacijos M. Katiliškio prozoje. Romane "Miškais ateina ruduo" žemė "skeldėjo iki kraujo" nuo baisaus vasaros karščio. O "Užuovėjose" ūkininkas Dryža, "nebeįsiteikdamas savyje", susunka: "Ak tu žeme, žemele juodoji!". Tikriausiai Dryža tiki, kad žemė turi ausis, kad ji girdi jo mėtis ir padėkos kupingą šūksnį.

Misose tautosose žemė - tai sudievinatas moters ir motinos simbolis. Ir lietuvių (Žemyna), ir graikų (Gaia) mitologijose žemė yra moteriškos giminės dievybė, gyvybės nešėja. Tai priimtina ir M. Ka-

tiliskisui. Novelis "Kaitra" potekstėje — žemės-motinos įvaizdis. Nauja gyvybė pasaulį išvysta būtent prie žemės, rugių lauke. Rašytojas ją interpretuoja kaip "priebrendusią gyvasčiai" viso pasaulio motiną.

Žemė ne tik duoda gyvybę, ji ją ir palaiko. Žemė-maitintoja — toks yra jos antras įvaizdis. "Polaidžio" Daryšos" pagyrimas žemei ("Atk tu juoda, gera kviečių žeme!") tai ypač gerai atspindi. Ūkininkas ją geria būtent už tai, kad ji tinkama kviečiams, kad ji sugeba išmaitinti jį ir jo šeimą. Žemė-maitintoja šmėkšteli vos ne kiekvieno lietuvių rašytojo kūryboje. "Neapsėti laukai" šaukia T. Brazdūno lyrinis herojus, juodi dirvonai vilioja stūžganto Napalį, o kg jau kalbėti apie P. Cvirkos Jurgą ir Moniką, kurių visas gyvenimas atiduotas geradariui žemei-maitintojai.

Žemė — taip pat žmogaus prieglobstis. Joje kiekvienas bus suprastas ir paguostas. "Nėra pailsio žemei," — mąno senasis Daryša. Tai tiesa — ji iš nieko neprašo ramybės ar užuojautos. Ji visus priima ir niekada nepavargsta. Toks žemės-globijos motyvas žymus ne tik lietuvių, bet ir viso pasaulio literatūroje. Ryškūs pavyzdys yra E. M. Remarko romano "Naktis fronte nieko naujo" herojus — jaunuolis, karys, žūvęs mirčiai į akis. Jo išsigelbėjimas — žemė. Prigludęs prie jos, išsitiesęs visu ūgiu, jis jaučia, kaip plūsta jėgos, kaip grįžta dvasinė pusiausvyra. Jis jau gali pakilti ir bėgti, kol vėl teks grįžti į žemės glėbį, gal jau visiems laikams.

Būtent tokia yra paskutinioji žemės misija žmogaus gyvenime — priglausti pavargusį keleivį. "Mirtis — žemės traukos pasekmė, žemės, su kuria reikia gyventi nuo pat lopšio," — mano A. Nyka — Niliūnas. Ir Daryša pripažįsta, kad jo tikrai ^{namai} — žemė. Tik ten sugrįžęs jis išsivaduos nuo rūpesčių. Todėl nemuostabu,

kad žmogui baidžiausias dalykas būti nepriimtam žemės. Taip liaudyje atsiranda pasakojimas apie Čičinską, kurio už nuodėmės žemei nepriėmusi. Tad troškimas sugrįžti "namo" verčia žmogų apmąstyti savo poelgius, neįžeisti žemės ir kito žmogaus.

Pagaliau Družia suvokia, kad žmogus ir žeme - ta pati esmė, kad jie neatskiriami ir nedalomi. Juk kiekvienam žmogui svarbu tvirtai stovėti ant žemės, jausti ją po savo kojomis. Žmogus ir žeme sieja nematomi ryšiai, kurių nevalia nutraukti. Žemei kiekvienas žmogus yra unikalus ir vienintelis, nors žmogus laikinas, o žeme - amžina.